

MUSIKALEHT

Evald Aav,
„Vikerlaste“ autor

Esimene eesti ooper: Evald Aav'a „Vikerlased“

Juhan Aavik

Käesolevat lavamuusikalist teost võib õigusega nimetada esimeseks eesti ooperiks, kuna eelmised sellesarnased katsed pole suutnud meie ooperilava vallutada ega selle läbi üldsusele teatavaks saada.

Kirjutada meie oludes ooperit, on helilooja poolt oma suure töö ja pingutuse ohvrikstoomine meie rahvuslise lavamuusikalise loomingu sünnitamise tahtele. On ju meil ainult üks ooperiteater, kus teos paremal juhul mõniteistkümmend korda võib minna, kuna välismaadel ettekandmine on suurte raskustega seotud. Kõik see räägib selle poolt, et ooperi loomine meie oludes on vähetasuv töö, nii moraalselt kui aineliselt. Kui siiski noor helilooja Aav, vaatamata nendele raskustele, on Eesti rahvale kinkinud ühe rahvuslise lavamuusikalise suurteose, siis väärib sarnane idealism kõigiti suurt lugupidamist ja tähelepanu.

Vikerlaste sisu, mille teksti on kirjutanud Voldemar Loo, viib meid tagasi meie esivanemate iseseisvuse aegadesse kaheteistkümnendal aastasajal. Rahva mängu ja võistluspeol võidab noor ja vahva sõjalane Ülo teised vastased. Tasuks saab ta rahva kiituse ja võidupärja piigade poolt, millega kroonib teda J u t a — maa vanema V a h o tütar. Ilmub Vaho ja hakkab meestega sõjanõu pidama, kuna naabrimaakondadest on tulnud saadikud kaebama vikingite röövkäikudest. Otsustatakse ettevõtta ühine sõjakäik Rootsi. Äkki kuulduvad külast naiste appihüüded ja V a i k e — Ülo lapsepõlve sõber ja mänguseltsiline teatab, et vaenlased külla tungivad. Mehed tormavad lahingusse.

II pildis tuleb rahvas ohverdama. Hiietark tõlgitseb uritule leekidest võitu. Vanem Vaho on sõjakäiguga nõus, kuid keeldub vanaduse pärast seda juhtimast ning määrab selleks Ülo, lubades talle oma tütre Juta kaasaks, kui Ülo ta tagasi toob vaenlastelt, kes Juta ühes teiste vangidega ära röövisid. Ülo võtab päaliku kohused enda peale. Vaike, kellel Ülo vastu armastuse tunded, katsub teda sõttaminekust tagasi hoida, kuid Ülo armastades Jutat, ei mõista seda. Vaike on ahastuses, kuna tunneb, et Ülo talle kadunud on.

III pilt kujutab Rootsi vürsti Olavi lossi, kus Juta vangis, Olav on Jutasse armunud ja tahab teda kosida, kuid viimane tõrjub teda tagasi. Kostavad sõjahüüded ning selgub, et vaenlane on tunginud linna. Peale suure võitluse, mida kujutab orkestris sümfooniline pilt, vallutavad eestlased linna, tormavad Ülo juhtimisel lossi ja võtavad Olavi vangi.

IV pilt. Eesti maleva tuleb võidukalt sõjakäigult tagasi — merelt kostab sõjameeste laul. Rahvas kogub, et sõjamehi vastu võtta. Ilmuvad sõjamehed, ühes nendega Juta ja Ülo ning vangid vürst Olaviga. Rahvas kiidab ja austab Ülot ta võidurikka sõjakäigu eest. Vangid viidakse ära ja siis annab Vaho Ülo ja Jutale kõige rahva nähes oma õnnistuse. Rõõmustavas pulmaootes lähivad kõik laiali, kuna Juta ja Ülo kahekesi jäädes üksteisele oma armastust kinnitavad. Ülo kutsutakse malevaga jumalaga jätma ja Juta jääb üksi. Äkki ilmub Olav, kes vangist on põgenend, ja Jutale jälle oma armastust avaldades, kutsub teda ühes endaga põgenema. Juta kiljatuste peale jookseb Vaike ja tõttab Jutale appi, kuigi Juta uuesti rõõvimise puhul Ülo tema jaoks võiks vabaneda. Kuid Olav haarab Vaikelt noa, surmab sellega appiõttava Ülo ja põgeneb.

V pildis leinab Juta oma kurba saatust tuliriidale asetatud Ülo laiba juures. Ilmub jälle Olav, kes ei saa rahu ilma Jutata. Viimane tõrjub teda, kui Ülo mõrtsukat põlgtusega eemale. Olav hullub oma saatuse traagikast. Ilmub rahvas Vahoga eesotsas Ülo laiba põletamisele. Olav talutatakse Vaho käsul külla ja rahvas asub kurvale talitusele.

Nagu sellest sisust näha, on ooper rikas dramaatiliste ja heroiliste momentide poolest, mida autor kõigiti võrdlemisi lihtsate muusikaliste abinõudega õige tabavalt iseloomustab. Siia kuuluvad ansamblid massistseenidest — eriti teises ja neljandas pildis. Üldiselt taotleb muusika omas meloodikas ja harmoonias rahvuslist suuna, mis eriti kiitmist väärrib ja autorile võrdlemisi hästi õnnestab, kuigi puht rahvaviise ooperis ei leidu. Hääleliselt pakub muusika solistidele tänulikku võimalusi. Üldiseks muusika vooruseks on selgus, omapärasus ja dramaatiliste situatsioonide tabav iseloomustamine.

Hinnates Aav'a ooperit, kui noore ja algaja helilooja teost, peab imestades tunnistama, et autor on oma raske ülesande õnnelikult lahendanud. Kuna ooperi, kui muusikadramaatilise teose loomine nõuab autorilt peale tehniliste kogemuste niihästi sügavat fantaasiat, kui ka suurt eruditsiooni, siis asutakse harilikult sarnase teose loomisele siis, kui juba vähematel ja lühematel vormidel oldakse küllalt treneeritud — et siis ülesande muusikaline lahendamine tuleks kõigiti huvitav, sisukas ja haarav. Sellelt seisukohalt vaadates, leidub loomulikult ooperis ka vähemõnnistunud külgi, mis esimese mulje järele avalduvad võrdlemisi lihtsas faktuuris, polifoonilise elemendi väheses kasutamises, harmoonilise koloriidi kahvatus värvingus — võib olla — ka mõne soolo koha liig pakusus orkestratsioonis, mida aga võimalik paraliseerida orkestri dünaamilise kahandamisega. Nende märkustega tuleks muidugi arvestada ainult siis, kui ülesseame valjud mõõdupuud, mida ülekohtune oleks teha noore algava autori juures. Vastupidi — noor,

andeline autor, kes oma ülesande on lahendanud, nagu juba mainisime, väga õnnelikult, väärib igapidi tunnustust, ergutust ja poolehoidu, mida ka meie nende ridadega käesoleval juhul tahame osutada.

Pasunakooride asutamisest ja täiendamisest

R. Kull

Rõõmustavaks nähtuseks meie rahva kultuuris tuleb pidada tema tahet muusikaliseks arenemiseks. Noortel, kui ka vanadel, on huvi muusika vastu: käivad koos, harjutavad, mängivad; saadavad vaba aja mööda ülevas meelelahutuses ja kistakse seega kõrvale õige paljudest pahedest. Selle tagajärjena peab märkima võrdlemisi pasunakooride rohkust Eestis, milliseid vahetpidamata juure asutatakse, viimasel aegadel isegi väikestes küladest.

Täiemakalulise kultuurilise tähtsuse omab see nähtus aga siis, kui üksikud koorid liituvad koonduseks, kus ühisel jõul on märksa kergem ülesaada mitmeist raskustest, olgu see noodimaterjali või pillide muretsemisel ja veel õige paljusis muusiküsimis- ja lauljate Liidu juhatuse koosolekul hiljuti tehtud otsus Liidu juures ellu kutsuda „pasunakooride sektsiooni“ lubab oletada selles suhtes kõige paremaid tagajärgi juba lähemas tulevikus.

Tähtsamaks asjaks pasunakoori asutamisel on pillide muretsemine. Möödunud IX üldlaulupeol panin tähele, et esinenud pasunakooride riistade üldkoosseis oli kaunis korralik, kuna suur osa pillide olivad „Bohland & Fuchs'i“ ning Heinr. Zimmermann'i vabrikute. Esimesi näis olevat kaugelt üle poole, kuna teisi viimastel aegadel vähem muretsetakse, — nähtavasti nende kõrgete hindade tõttu. Mis puutub aga „Bohland & Fuchs'i“ pillidesse, siis peab tunnustama, et need on täiesti head, vastupidavad, kerged mängimiseks ja puhtalt häälestatud. Neid võib sellepärast soovitada, et lüüandade poolest on nad meie seltsidele ja organisatsioonidele kättesaadavad, millisele seisukohale asus ka Lauljate Liidu korraldusel kokku kutsutud muusikute komisjon.

Kõneall olevas asjas tahaks eriti vaatluse alla võtta pasunakooridele pillide muretsemise, kuna just sellest küljest minu poole õige tihti on pööratud nõu küsimistega.

Vähemate pasunakooride koosseisus võiks olla: kornetid, trompeedid, aldid, tenorid, bariton, Es või B bass (äärniselt soovivat aga mõlemad koos) ja kui aineline seisukord lubab ning kui vastavaid mängijaid leidub, siis esimeses järjekorras tingimata veel B klarnetid. Kui aga olud soodsad koori suurendamiseks, siis võiks pärast juure muretseda Es klarnette, flööte, metsasarvi jne. tarvi-

likul arvul. Mis puutub aga suure ja väikse trummidesse, siis võib neid tarvitada ka juba väiksemateski koorides. Kui orkester areneb juba 24 meheni või üle, vastavalt millele laieneks ka repertuaar, siis oleks tarvis veel juure muretseda pisemaid löökpile, nagu triangel, kastanjetid, tamburin, kellukestemäng jne., mis parajal kohal tarvitatuna aitab koori koloriiti märgatavalt tõsta.

Järgmine küsimus oleks: missuguse vabriku pille osta, kuna vabrikuid on ju palju ja hinnad õige mitmekesised?

Ses suhtes oleks minu esimene nõuanne: hoiduda odava rämpsü ostmisest, mis oodatava rõõmu asemele aina meelepaha võib valmistada, või koguni koori edurikkast tegevust põhjalikult takistada.

Juba enamalt oli juhitud tähelepanu „Bohland & Fuchs'i“ vabriku pillidele, millist soovitus põhjendan veel kas või seega, et „Bohland & Fuchs“ juba vanemaist, ühes ka suuremaist vabrikust ilmas on, mille kauaaegsed ja rikkalikud kogemused pillide ehitamisel kõige rohkem võivad kindlustada väljasaadetud pillide väärtuslikkust. See asjaolu ongi põhjuseks, et selle vabriku nime tuntakse igas maakera veerandis.

Eriti aga ettevaatlik tuleb olla ostes pille, mis on ilma vabriku nimeta või kaitsemärgita. Ja nimelt sellepärast, et ümbruskonna elanikud, kus asuvad suuremad puhkpillide vabrikud, valmistavad neid kodusel teel. Seda teevad niisugused meistrid, kes veidi vabrikutes õppinud, kuid sealst lahkuma sunnitud põhjusel. et neist pole saanud häid töömehi. Vabrikutest lahkudes hakkavad nad oma piiratud oskustega pille tegema ja müüvad neid kohapeal asuvaile kaupmeestele-ülesostjaile, kes pillid omakorda igale poole vähematele äridele edasi müüvad. Vähemad ärid kasutavad nende kaupmeeste vahetalitust selletõttu, et suured vabrikud neile oma esitusi ei söanda anda, kuna nad pisitellijatele müüa ei taha.

Sarnased pillid valmistatakse kõige lihtsamate koduste abinõudega, kõige odavamast ja halvast materjalist, varustatakse kõige odavamate praak-ventiilidega ning mehaanikidega. Sagedad on ka juhud, kus sarnased pillid päris häälestamata, otse töökojast müügile lastakse, ja selletõttu mõned helid kõlavad kohe niivõrd kõrgemalt või madalamalt, et poognate abil reguleerimisega asja parandada on võimata; niisama on lugu ka ventiilidega ja nende ühendustega, mis õige pea peale pilli tarvitusele võtmist õhku ja vett läbi laskma hakkavad ja sellega pilli kui mitte päris kõlbmatuks, siis vähemalt õige viletsaks muudab.

Sarnaste pillide muretsmise eest tuleb eriti hoiduda, kuna ostjatel enamalt jaolt seltskonna või organisatsiooni rahadega neid oste toimida tuleb. Äparduvad sarnased ostud, siis võivad ostjad päris ärateenitud pahameele alla sattuda, kuigi nad on tegutsenud kõige ausamate püüetega. Tean nimelt juhust, kus üks organisatsioon väljamaalt pille tellides raha ette saatis, kuid oodatava rõõmu

asemel nii hästi rahadest kui ka pillidest ilma jäi, sest vabrik oli vahepeal oma tegevuse likvideerinud. Sellepärast arvan, et üheks kindlustuseks oma raha eest väärtuslike pillide saamiseks oleks see, kui sarnaseid oste toimida ainult suurema äri kaudu, kes ühes oma esitatud vabrikuga on vastutav müüdnud pillide eest.

Parem juba mõniseda senti rohkem maksta ja kindel olla teadmises, et pillid head ja firma vastutusvõimeline. Suure summa pasunate ostu juures ei ole soovitatav väiklane olla, sest et mõnda summat kokku hoides võib saada palju suuremat kahju. Kui mitte kusagil mujal, siis just siin peaks maksvusele pääsema inglaste vanasõna: „Meie pole selleks küllalt rikkad, et odavaid asju tarvitada.“

Möödnud IX üldlaulupeo eel oli Lauljate Liidul pasunakooride jaoks instruktor palgatud, kes peale oma otsekoheid ülesandeid ka selles suhtes maksuta nõu ja juhatust pidi andma. Kahjuks puudub Lauljate Liidul praegu võimalus seda hädatarvilikku instrueerimist kohapeal jätkata; esimesel võimalusel peaks aga see amet jälle jalule säätama, milleks Lauljate Liidu juhatust tarvilikke samme astumata ei jäta. Seni aga ei keeldu ka mina (Lauljate Liidu kaudu Tallinnas) ülalnimetatud asjades nõu ja juhatust andmast ja püüan vastutulla niipalju, kui seda võimaldab mulle mu äärmiselt piiratud vaba aeg.

Muusikalis-teaduslik elu Saksas

P. Ramul

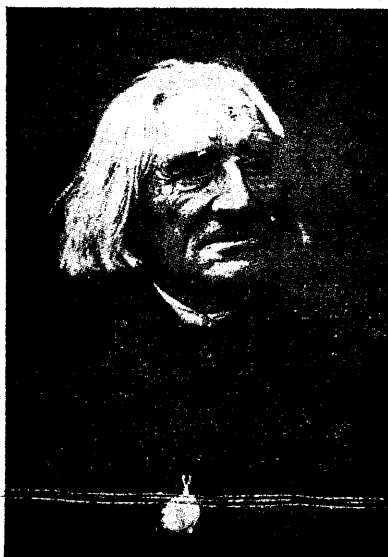
Lõpp.

Veimar. See on kauniskunstide linn (Musenstadt), tihedalt seotud Goethe, Schilleri, Herderi, Wielandi j. t. mälestustega. See võrdlemisi väike linn on alati kuulnud oma ooperi ja õueorkestriga, mille kapellmeistriks Bach omal ajal oli. Selles linnas nimelt möödus Liszt'i muusikaline tegevus, kelle elus vaadeldakse kaks Veimari ajajärku.

Oma esimesel Veimari ajajärgul (1848—1861) oli Liszt siin õueorkestri ja ooperi dirigent. Sümfoonilisest muusikast eelistati klassikuid, aga ooperitest Wagneri töid. See traditsioon on püsinud käesoleva ajani; meilgi õnnestus kuulda Wagner'i „Tristan ja Isolde't“. Samal Veimari ajajärgul kirjutas Liszt omad sümfoonilised poemid, jaolt oratooriumi „Elišabeth“, klaveri kontserdid, sonaadi ja rea transkriptsioone. Välja andes uue klaveri-kooli, jätkas Liszt juhatuste andmist oma rohkearvulise õpilaskonnale, näit. Tausig, Bülov, Igambatti, Klindworth, Prukner, Reisenauer, edasi d'Albert, Silotti, Timanova ja teised; selle juures peame huviga tähendama, et ta oma õpilastega tasuta töötas, jagades neile kaks korda nädalas oma ajast kolm kuni neli tundi. Viimaks, nagu teada.

sundisid arusaamatused ooperi juhatusega Liszti ärasõitma ja ta asus Rooma, katkestades Veimari igasuguse ühenduse.

Edaspidi aga, võttes osa Veimaris korraldatavatest kontsertidest Beethoveni 100-a. sünnipäeva puhul, satub Liszt uuesti Veimaris ja siit algab teine Veimari ajajärk tema tegevuses (1870—1886). Sügisel ja talvel elas Liszt mitmes teises linnas (Room, Budapest, Viin jne.) aga kevadel ja suvel ikka Veimaris. Neil kevade- ja suvekuudel Liszt sõitis Veimari puhkama — eemal-

Franz Liszt

dudes seltskondlisest elust; siia sõitsid ka Euroopa ja Ameerika muusikamehed igalt alalt (komponistid, lauljad, pianistid) et kasutada tema nõuandeid, kuulata tema otsusi, leida moraalselt tuge ehk avaldada talle oma lugupidamist. Neil kuudel korraldati siin ka tema suurepäraseid muusikahommikud („matinée'd“) ja siin jatkas ta tööd oma õpilastega.

Maja, milles Liszt elas Veimaris (Marienstr. 17), asus linna serval pargi ligiduses ja kuulus õuekonna valve alla (praegu kuulub linnale). See on väheldane kahekordne kivimaja, ümbritsetud aiast suurte raud väravatega. Oma esimesel Veimari ajajärgul Liszt tarvitas mõlemaid kordi ja elas toredalt sisseseatud tubades. Teisel Veimari ajajärgul oli alumine kord hertsogi aedniku tarvituses, kuna Liszt õige lihtsalt ainult maja II korral elas. Tema teine korter

koosnes kolmest toast: saalist, magadis- ja söögitoast. Saal ja magadistuba on hoidunud tervikuna oma tolleaegse sisseseade. Saali ühes nurgas seisab pehmel vaibal väike kontsert klaver firma Bechstein (nr. 18899), kerge mitte sügava löögiga, kõrval pianiino, firma Ibach; saali teises nurgas asub kirjutuslaud kirjutusabinõudega, seinal Beethoveni pilt, kaminal Wartburgi mudel jne. Liszti tookordses söögitoas on praegusel ajal korraldatud tema nimeline muuseum (Liszt-Museum), kus palju tema käsikirju ja mitmesugused asjad, millel suhe tema eluga, nii kui: kingitused, pildid, päevaraamatud, kujud, kirjad, dokumendid ja muud; siin on ka tema raamatukogu ja kirjandus temast.

Isikud, kes külastavad Liszti maja ja muuseumi, harilikult külastavad ka kaht teist tähelepanu vääri vaid Veimari muuseumi: Schilleri ja Goethe nimelised (viimane isegi kõige suurem nimelistest muuseumidest ilmas).

Bayreuth. Wagneri muusika tegevuse sihiks oli õieti muusikalise draama loomine, mille karakteriseerivaks jooneks on elu võitlus, omane kõigile inimestele; see on igavene, kõikumata armastuse seaduse võitlus elukoormaga. Ühelt poolt kirgline armastus, mis nõuab rahuldust; teiselt poolt aga lõpmata rida iga-suguseid takistusi, mis segavad kahe hingeliselt kokkukasvanud inimeste ühinemist. Selle kahesuguse, üksteisele vastupidise elu alguse võitlus on lõpmatu; ta nõuab ohvreid, nõuab lunastust. Sarnane muusikaline draama, üldinimlikke probleeme haarav, pidi Wagneri arvates alati ja kõikjal ühesuguselt arusaadav olema inimkonnale. Niisuguse ülisuure kavatsuse läbiviimiseks olid Wagnerile muidugi tarvilikud ka erakordsed abinõud. Eriiselt üheks niisuguseks abinõuks pidi olema selle tarvis ehitatud teater, läiusliselt vastav neile uuendusile ja printsiipele, millised Wagner üles seadis omas loomingus.

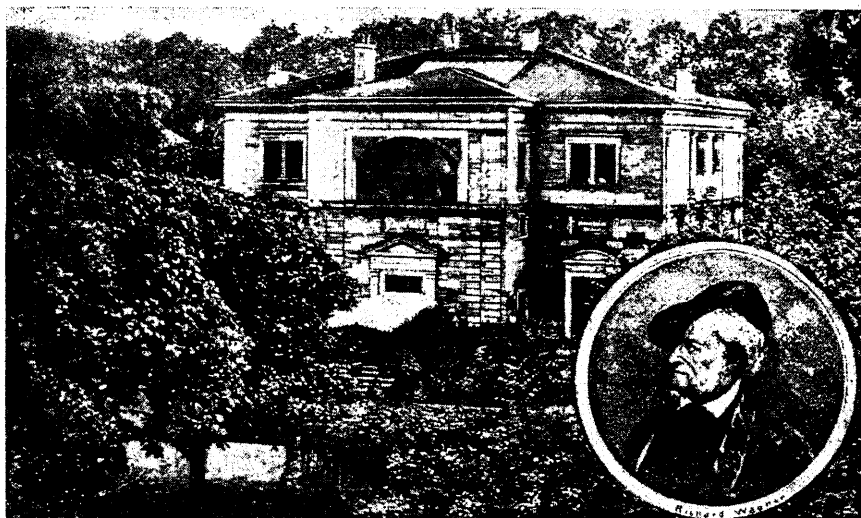
Pärast kestvat ränduri elu kihutustööd, Wagneril lõppude lõpuks õnnestus täide viia oma ammu aegne igatsus. Tänu Baieri kuninga Ludvig II, Bayreuthi linna, seltskonna ja sõprade kaasabile, pandi Bayreuthis algus rahvuslase teatril (1872. a.) mille ülesandeks oli Wagneri muusikaliste draamade käsitus. Selsamal ajal asus Wagner elama Bayreuthi, et isikliselt jälgida teatri ehitamist. Teatri ehitus viidi nelja aasta jooksul lõpule, ta avamänguks oli Wagneri armsam laps „Der Ring des Nibelungen“.

Teatrimaja asub linna serval pargis, mille taga algab mets. Ta on suur, kõrge telliskivi ehitus. Seespool suur lava, mis tehnilises mõttes spetsiaalselt varustatud. Orkester on sügaval lava ees; kuulajate saal pole eriti suur ja on paigutatud amfiteaatrina (1000 koha ümber põrandal ja ligemale 150 palkonil).

Wagneri mõtte järele pidid siin ettekandele tulema kõigi saksa komponistide muusikalised draamad. Tegelikult aga tulevad seal praegusel ajal perioodiliselt (iga kahe aasta järele) ettekandele

ainult Wagneri muusikalised draamad, nimelt kuus: neli teosest „Der Ring des Nibelungen“, „Parsifal“ ja veel mõnesugune teos teatri juhatuse äranägemisel. Möödunud 1927. a. pühitseti Bayreuthi teatri 50-ne aastast juubelit. Ettekanded olid 19. juulist kuni 20. augustini. Peale „Der Ring des Nibelungen“ ja „Parsifal“i“ kanti ette „Tristan ja Isolde“.

Wagneri erakorter asus linna teises jaos, toredas suvilas „Wahnfried“, keset ilusat aeda. See on väike, kuid kena kahekordne kivihoone. Paraad-sissekäigu kohal on pealkiri: „Hier wo mein Wähen Frieden fand, Wahnfried sei dies Haus von mir benannt“.

Villa „Wahnfried“ Bayreuthis | Ringis Richard Wagner

Praegusel korral elab selles majas Wagneri poeg perekonnaga, Siegfried Wagner (helilooja, direktor ja üks Bayreuthi teatri dirigentidest), ja veel Richard Wagneri teine abikaasa Kosima (Liszt tütar), kes ligineb juba oma 90-ma eluaastale. Juurepääs nimetatud majja on talvel raskendatud. Huvi keskpunktiks on terves korteris kolm tuba: saal, kus Liszt Wagneri ja väljavalitud muusikalise seltskonna ees klaveril ette kandis Wagneri muusikalisi draame, avar raamatukogu ja töötuba või kabinett. Selles kabinetis lõpetas Wagner oma suurima teose „Der Ring des Nibelungen“, (nimelt teise poole „Siegfrid’ist“ ja „Götterdämmerung“), mille kallal ta töötas küll mitmesugusel ajal ja kohal umbes 25 aastat; samas kirjutas ta ka oma lavalise müsteeriumi „Parsifal“, mille kallal ta töötas viie aasta kestvusel, kuna päämõte arenes aastakümnete jooksul.

Wagner, nii kui teada, suri Veneetsias, kuhu ta sõitis puhkusele, et leida lahutust peale „Parsifal'i“ esietendust. Ta maeti Bayeruthi, oma suvila aeda. Kalmuküngast katab marmortahvel kaunistud lilledega, igasuguste kirjadeta ja ristita. Ainult vähe eelpool kalmu on ülesseatud tema rinnakuju.

Wagneri teoste ja mälestuste alalhoidmiseks ja jäädvustamiseks on küll rida muuseume, mis oma materjali poolest erinevaid, aga puudub seni üks suur, üldine, nii kui ülalnimetatud heliloojail. Meile isiklikult on teada kolm sarnast muuseumi ja nimelt: 1) Leipzigis, linna ajaloolise muuseumi juures, kus peaaesjalikult kogutud materjal, mis puudutab tema Leipzigis viibimise ajajärku, on ta ju seal sündinud ja sai seal oma laiaulatuslise hariduse; 2) Eisenach'is, Fritz Reuteri suvilas, kus tema sõprade ja austajate poolt on kogutud rohkearvuline materjal, nii kui kõik Wagneri isikusse puutuv kirjandus, ka ajalehtede arvustused kaasaarvatud, siis veel sajad ülesvõtteid, dokumente ja tuhandeid kirju; 3) Bayreuth'is, uues lossis, kus hiljuti kahe aasta eest avati tema nimeline biograafiline saal („Der biographische R. Wagner — Saal“), kus jällegi nii palju huvitavaid andmeid, helilooja elu perioodide järele kerraldatud. Ei ole üleliigne allakriipsutada fakti, et Bayreuth'i Wagneri nimeline muuseum on asutatud peamiselt ühe inimese tööga, nimelt ühe Wagneri austaja, prl. Hellena Wallen'i initsiatiivil, kes oma elu pühendas selleks, et koguda materiaale selle muuseumile. Ta on tuntud biograafi ja Wagneri teoste uurija Karl Friedrich Glasenapp'i (endine Tartu üliõpilane) tütar. Vaadeldes viimase rikast raamatukogu, tegime seal huvitava leiduse: ühel riulil õige lähestikku lebasivad kaks raamatut: A. Holzmann'i „Indische Sagen ja H. Janseni „Estmische Sagen“. Peale nimetatud kolme muuseumi avatakse lähematel kuudel Baieris veel üks uus (riigi lossis Herrenchiemsee), kuhu kogutakse andmed, mis puutuvad helilooja Münchenis viibimise ajajärku. Üldiselt peab aga tähendama, et materjal Wagnerist on väga laialipillatud, näit. „Rienzi“ manuskript on Londonis, „Lohengrin“ Weimaris, „Meistersingerid“ Nürnbergis, „Der fliegende Holländer“ Dresdenis, „Der Ring des Nibelungen“ ja „Parsifal“ Bayreuthis jne. Kui kõik materjal Wagnerist oleks kogutud ühte paika, siis oleks see küll suurim nimeline muuseum muusika-ilmal. Ja sobivam asukoht sarnaseks üldmuuseumiks oleks kahtlemata suvila „Wahnfried“ Bayreuth'is

Wartburg. Igatiüks, kes peatab Eisenach'is, Bach'i sündimispäigaks, peab harilikult omaks kohuseks külastada ajaloolist „Lauljate võistluse saali“ Wartburgis. Ta on keskaegses kindluses, mõni kilomeeter eemal Eisenachist kõrgel mäel, ligi 200 meetrit kõrgemal kui linn. Selles kindluses, keset tugevaid müüre sõjatornidega, puht sõjalises ümbruses alalisel sõjariistade kõlinal, XII—XIII aastasajal ideelised rüütlid-luuletajad ülistasid oma lauludes kandle saatel vabadust. headust ja Jumalaema, naiste-kaitsja

kultust. Aeg-ajalt, tähtsamate sündmuste puhul korraldati lauljate võistlusi kuninga ja rüütelkonna juuresolekul. Saa selle tarvis on keskmise suurusega, kolonnidega ja eraldatud poolkinnise kõrgema kohaga kuninglikkudele võõrastele, mille viimasel seinal hiilgavad kuldtähtedega võitjate nimed. Neist võistlustest on alalhoidunud hulk ajaloolisi mälestusi (dokumente, kogusid, käsikirju j. m.). Üks sarnastest võistlustest oli hiljem teemiks Wagneri ooperile „Tannhäuser“, mis kannab veel teist nime „Lauljate võistlus Wartburgis“.

Muusika „arsenaalid“.

Ühenduses muusikateaduse arenemisega, asutati Saksamaal muusikariistade muuseumi, kus instrumentid korraldatud ja ülesseatud nende arenemise järjekorras. Üksikud neist muuseumidest on nii suured, et jätavad muusika „arsenaali“ mulje. Suuremad asuvad Berliinis ja Kölnis.

Berliini muusika instrumentide muuseum asub konservatooriumi ruumes (Fasanenstr. nr. 1). Seal on ligi 3500 instrumenti. Peaosa selles muuseumis etendavad keelpillid: prantsuse, itaalia ja saksa meistrite viiulid; erilised viiulite tüübid, saadused eksperimentidest, mis ettevõetud nimetatud muusikariista täiendamiseks; mitmesugused altod, cellod, contrabassid, bass-violad, viola d'amored, lauted, gitarred jne. Klaveritest väärivad tähelepanu Bach'i nõndanimetatud „Kieflügel“, Mozarti „Tafelklavier“ ja Weberi, Meyrbeeri ja Mendelssohn'i klaverid. Kauge ida ja lõunamaa eksootilisi instrumente on võrdlemisi vähe; viimased on Brüsselis suuremal arvul esitatud. Kahjuks see suur muuseum asub kitsas ruumis ja et ole kaugeltki kõik vaatlemiseks välja pandud.

Hoopis teislaadiline on muusikariistade muuseum Kölnis (Worringerstr. 23). See on suur neljakordne hoone, mis täielikult kuulub muuseumile. Instrumentide arvu poolest on ta peaaegu võrdne Berliini muuseumile, aga ta on avaram, rikkam ja süstemaatiliselt selgemalt korraldatud. Klaveritega instrumentide osakond ületab teisi, nende arv on ligi 300. Orelitest on tähtsam väheldane orel, mille peal Bach St. Johannese kirikus Leipzgis mängis, kus tema, ise olles kantoriks St. Toomase kirikus, mängis esimeses ainult harukorral (see on ainuke orel, järele jäänud Bach'ist kahe manuaali, pedaaliga ja 23 registriga): edasi tuntud meistri Silbermann'i orel ja portatiivne orel. Klaveritest mainime Kristofori, meie esimese haamrisüsteemi meistri tööd, Beethoveni klaverit Viini perioodist ja ühte esimestest Liszti klaveritest (hrma Volkening, Bielefeld). Kölni muuseumis on veel peale selle tuntud muusikategelastelt 1700 käsikirja, 3500 ülesvõtet ja ligi 20.000 kirja. See on tõesti muusika „arsenaal“ ja tingimata suurim sarnastest asutustest ilmas. Kölni muuseum on nüüd küll Leipzigile müüdud ja ta ühendatakse muusika-teaduslise instituudiga Leipzigi ülikooli juures. (prof. Th. Kroyer). Mõlemad asutused paigutatakse uude

ehitatavasse hoonesse (Grassi-Museum), mis loodetavasti aasta kahe-kolme pärast lõpule viiakse.

Müncheni uues muuseumis on tähelepanuväärt omapärane akustiline osakond. Siin on palju muusika akustikasse puutuvat materjali, mida näidatakse, ekraani abil illustreeritakse ja mille üle külaliste soovil lahkesti seletusi antakse. Näiteks, leiduvad seal igasugused monokordid ja mitmet süsteemi sireenid; klaasharmonium (Glasharmonium), kus heli tekitatakse pöörlevale võllile kinnitatud klaastaldrekute hõõrumise läbi; tabelid ja valguse demonstratsioonid näitelinal, õhu võnkumiste kujutlusega, mitmesuguste täishäälikute hääldamisel (täht „o“ annab eriti suuri võnkumisi, nii et rahulik telefoni „halloo“ kõlab tugevamini, kui vaimustav, mürisev „hurraa“); nina ja kurgu orgaanide gipsi mudelid hääle (koloratuur, sopraan, mezzosopraan, alt, tenor, bariton, bass, oktivist j. t.) ja nende ulatuse järele; demonstratsioonid näitelinal, mis selgitavad hääle ja valguse siduvust („valguse nõõrid“); veerandtooniline piana; kaheksandiktooniline fisharmonium, kus igas oktaavis on viide ritta asetatud 53 kitsast, mitmevärvilist klahvi, sinised, punased, mustad, kollased ja valged; „laulvad leegid“ (singende Flammen), s. o. gaasi tuli, mis lahtistes torukestes õhu tõmbe läbi rütmiliselt võnkuma hakkab ja häält tekitab. Hääle kõrgus on selles torukese pikkusest: mida kõrgem toru, seda madalam hääle. Neli torukest „laulvate leekidega“, mis meile näidati, andsid puhta D-dur akkordi. Sõrmega torukeste pigistamisel, nende lühendamisel, toodi aga kuuldavale „laulvate leekide“ modulatsioon D-durist A-duri.

Lõpetades lühikest Saksa muusikaelu ülevaadet, peame konstateerima fakti, et Saksamaa, kui muusikateaduse esi-isa, just tänu sellele teadusele omab suurimaid, süstematiseeritud kollekttsioone, muuseume, biblioteeke, muusikateaduslikke instituute jne., ühes sellega oskab hinnata muusikaajaloolisi mälestusmärke ja suurte omaaegade heliloojate mälestusi. Meie, Eesti muusikategelased, ei tohi piirduda meie kitsaste kohaliste muusika oludega, vaid, vastupidi, peame otsima rikkalikumaid allikaid laiemaks ja viljakamaks tegevuseks, peame olema alalises lähedases ühenduses väljamaaga, et tõsta meie seltskonna üldkultuurilist tasepinda üldse, eriti aga meie spetsiaal-muusika haridust.

Pikkadel sügisõhtutel leiate huvitavat lugemisvara „Laulupeo albumist“, mille saadaval Lauljate Liidu büroos, Tallinn — Rataskaevu 22 ja raamatukauplustes. Hind 1 kr. 50 s.

Eesti laulu- ja muusikahelid Budapestis

J J-k

Tänavuse suve suuremaks sündmuseks enne laulupidu oli Soome-Ugri kultuurkongress Budapestis 9.—17. juunini, millest ka Eestist õige suurel arvul osa võeti. Nende kongresside ülesandeks on mõjuda kaasa vaimarhivate lähenemisele, kuid sellel alal kongresside teened pole eriti kaaluvad.

Kuid asjaolu, mis annab nendele kongressidele tähtsa ilme, on nende kongresside paraadlikkus. See on Soome-Ugri rahvaste ühtekuuluvuse demonstratsioon Euroopa ja ta rahvaste ees.

Euroopas valitsevad praegu kolm kultuuri. Need on romaani, germaani ja slaavi tõugude kultuurid. Need kolm rahvaste perekonda on domineerivad Euroopas ja igäiks omaette moodustab teatud kultuurilma. Üksikud, nendesse peredesse mittekuuluvad rahvused ei oma nende suurkoonduste kõrval silmapaistvat tähtsust. Kuid Soome-Ugri rahvaste ühiste kultuurkongresside puhul on meil juba põhjust rääkida Euroopa neljandast kultuurist, s. o. Soome-Ugri ühiskultuurist. Kongresside eesmärk on just teede otsimine kultuuride ühtlustamiseks ja ühise kultuurilise fondi loomiseks. Sellest küljest nende kongresside tähtsus on küllalt suur ning need peavad näitama maailmale, et kunagi õige laialdane Soome-Ugri rahvaste hulk pole kadunud maailma kultuuriliselt maakaardilt, vaid on raskeid aegu selja taha jättes jõudnud intensiivsesse loomistöö ajajärku, et Soome-Ugri rahvad moodustavad uue tõusva Euroopa neljanda kultuuri.

Kongressi üldkäigust ja muljetest on ilmunud pikemaid kirjutusi ajalehtedes. Seni aga pole ilmunud ülevaadet Budapestis korraldatud hõimurahvaste kontsertidest.

Ungarlased olid rajanud kongressi õige laiale alusele. Peale kõikide kultuurialade olid kongressile organiseeritud isegi majandusalad. Loomulik, et siis muusikalegi ei võinud jääda viimane koht.

Esialgne kavatsus oli korraldada Budapestis kaks kontserti, üks kammermuusika ja teine sümfoonia kontsert. Kolmetunnilisest eeskavast pidi kuuluma igale rahvale üks tund. Kuid pärast ajad kujunesid teisiti ja meile ebakasu-likus suunas. Tänu kohale sõitnud meie muusikategelastele suudeti siiski veel päästa mis päästa andis.

Eestist saadeti juba varem Ungarisse orkestrile meie instrumentaalhelitööde noodid kavatsusel olnud kahe hõimukontserdi jaoks. Muusikameestest sõitsid kaasa hr. R. Kull, Eesti helitöid juhatama; prof. A. Lemba ja pr. Torokoff-Tiideberg sõitsid kaasa, et kontsertidel esineda solistidena. Ka meie tenori-laulja K. Ots pidi sõitma sinna esinemiseks, kuid et ta samal ajal pidi sõitma Berliini „Odeoni“ grammofoniplaatide jaoks Eesti laule laulma, siis täitis tema aset Budapestis hr. A. Arder.

Ülevaate täielikkuse poolest oleks huvitav jälgida, mitte üksi sealseid kontserte, vaid ka laulmisi üldse.

Kooride esinemised väljaspool kontserte moodustasid õige tunduva osa hõimurahvaste muusikalisel kokkupuutumisel.

Soomlased võtsid osa Budapesti kongressist suurel arvul — üle 600 inimese. Selles arvus oli neil ka kaks koori — „Laulu miehet“, suure kuulsusega laulukoor Helsingist ja Helsingi õpetajate koor. Olgugi, et eestlased võtsid osa ka 400 inimesega, polnud kaasas siiski ühtki koori. Nagu selgus pärast, oli Eesti õpreisil oma laulukoori puudumine suureks miinuseks.

Kuid sellest ei või sugugi järeldada nagu eestlased poleks laulnud. Juba kodumaa piirides tekkis vagunites laul. Algul muidugi väga kirju osavõtjaskond ei suutnud nii ruttu muutuda laulvaks hulgaks, kuid kui Ü. E. N. Ü. rahvataantsu trupp laulu algas, siis levis see ka teistesse vagunitesse ning juba tuntud koorijuht Leinus instrueeris ja organiseeris neid ühiskooriks, selleks, et iga juhuse puhul saaks neljahäälelist vabalaulu. See korraldamine kandis nii palju vilja, et Poola piiril, Tarmonti jaamas, kus rongil tuli oodata oma kaks tundi, löödi lahti niisugune vabaõhukontsert, mis tõmbas kokku kogu aleviku rahva. See hakkas külge ka soomlastele ning nad avasid hiljem oma kontserdi sealsamas, Eesti koorislaulnutest isikutest koosnev improviseeritud koor aga ületas väiksearvulise Helsingi õpetajate koori igast küljest.

Pärastpoole juhtus veel nii mõneski jaamas läbisõidul laulmisi. Viimane kord oli see Szopis, Ungari piirijaamas, kuhu sõideti sisse lauluga.

Ungari üliõpilaskoor tervitas seal saabujaid esmalt Soome siis Eesti hümni-ga. Soome koor, kes oli valmistunud Ungari sõidu vastu, vastas ungari-keelsete lauludega.

Siinkohal olgu lühike iseloomustus Budapesti ülikooli koori kohta.

„A Budapesti egyetemi enekkarok“, nagu on selle koori ametlik nimi, on vist kõige eestisõbralikum muulaste koor maailmas. Ta külas'tas Eestit 1923. a. laulupeo ajal ja selle külastamise mõju on kestnud senini ja kestab veelgi, milleks mõjub kaasa nende tubli koorijuht Jenö Kereszty ja ka asjaolu, et kooris laulavad kaasa ka vilistlased. Niimoodi koori koosseis on kaunis püsiv ja seal on veel, nüüdki suur hulk neid, kes külastasid VIII Eesti laulupidu.

Pärast Eesti laulupeo külas'amist hakkas koor õppima ka Eesti laule eesti keeles. Nendega on järjekindlalt esinenud kontsertides Budapestis ja ringreisidel Ungari sisemaal kui ka väljamaal. Kui aasta tagasi koor tegi suure kontsertreisi Itaaliasse ja Prantsusmaale, siis nad kandsid ette nendel kontsertidel ka Eesti laule. Ja nüüdki Szopis lasti lahti lõpuks eesti laulud, mis muidugi üllatas, ja rõõmustas, sest kuuldes oma keelt ja viisi pärast kolmepäevast sõitu läbi „umbkeelsete“ maade, tundus tõesti nagu oleksid sattunud teisele kodumaale.

Pühapäeval, 10. juunil algas kongress. Enne seda oli Budapesti Lutheri-usu kirikus jumalateenistus, Budapestis on kaunis rohkearvuline lutheriusuline ungarlaste kogudus ja sel puhul oli kirikus õige rohkesti ungarlasi. Kui ligi tuhat eestlast ja soomlast ka veel juure tulid, siis kirik oli rahvast päris korralikult täis. Laululehed olid trükitud Ungari, Soome ja Eesti keeles. Ühisel koraaliviisil laulsid igaüks omal keelel kirikulaulu.

Kongressi avamiskoosolekust võttis osa Budapesti meeskoor „Budai Dal-larda“. Ülikooli aula tagumisel rõdul asudes koor kandis ette Eesti, Soome ja Ungari hümni. Lõpuks lauldi Ungari rahvuslaulu „Usun ühte...“

Senini olinte kuulnud ainult Ungari meeskoore, kuid veel samal päeval selgus, et Ungari ongi meeskooride maa.

Sama päeva õhtupoolikul oli Margitsaare staadionil Budapesti laulupidu. Staadion asub ilusas kohas, ümbritsetud akaatsiate, jasmiinide ja rosmariinide põõsastega. Kuid ta on võrdlemisi väike, sest istekohti seal on vaevalt 10.000 inimese jaoks. Aga nagu selgus, jätkus sellestki.

Kui staadion oli rahvast juba täis, ilmusid väljale lauldes Soome „Laulu miener“. Rahvas tervitas neid suure elavusega.

Natuke hiljem kuuldub silla poolt Rakocsy marssi. Üie põõsaste hakkavad paistma silma ka juba Budapesti kooride lipud. Varsti tulebki nähtavale kooride rongikäik.

Neid oli arvult 16 — kõik meeskoorid. Tähelepanuväärne oli asjaolu, et ainult kaks koori olid lauluseltside koorid. Teised olid igauks mingisuguse muusikilise organisatsiooni koorid või laulu osakonnad. Seal olid üliõpilasorganisatsioonide koorid, politsei ja tööliste organisatsioonide koorid. Näib, et Ungaris harrastatakse laulu rohkem muu kõrval, kuna ta meil on peasihiks eneseks.

Koorid asusid ringitaoliselt kuulajate ette, lipud poolringis taga. Üldkoori suurust võis arvata 2000 peale.

Juhatama asus üldjuht Szegheő Sándor. Esimeseks tuli kuuldavale Eesti-Soome hümn, Runebergi sõnade ungarikeelse tõlkega. Kuulatakse püsti seis-tes. Sellele järgneb Ungari hümn.

Koor kõlab vägevalt ja kaasakiskuvalt. Kuna muusikaline looming on ungarlasi tõstnud rahvaste esimesse ritta, siis siin kuuldus ka, et selleks on tugev tagapind olemas. Ungarlane oskab laulda vaimustusega. Laulud on vägagi tõsised ja pühalikud, kuid mis haarab ja võidab, on laulust üles lee- gitsev jääne tuli, hääldemere taga aimatav jõud.

Koor laulis rea Ungari uuemate heliloojate Szabadosi, Z. Károly, dr. A. Horvathy j. t. helitöid.

Selle järele astus ette „Laulu mieste“ koor, lauldes „Terve Suomeni maa“, „Kuule kuinka ääni kaikku“ ja „Hakkapeliittide marsi“. Koori esine- mine oli täpsem kui vast esimest korda koos laulva Ungari üldkoori oma. Tõusis suur vaimustus. „Laulu Miehet“ kandsid lisapalaks ette Ungari täht- sama rahvuslaulu „Szosat“, mille järele kestsid kaua vaimustavad mee- leavaldused.

Veel järgnesid mõned Ungari laulud, eranditult kõik isamaa laulud, nagu see mujalgi maailmas on nii. Laulus üldse igal pool peale isamaa jääb muu- dele ainetele võrdlemisi väike osa. Ka ungarlased laulsid oma isamaale ning ringhäälingu mikrofon hoolitses selle eest, et see laul kostuks ka piiritaguste ungarlaste kõrvu.

Sama päeva õhtul oli ka veel kaks eripidustust Margitsaarel. Üks oli rahva kunstide pidu kesksaarel ja teine sümfoonia kontsert saare lõpus.

Rahvuskunstide peol esi- nes Soome Kalevala rahvalaulik Mattoj Plattonen regevärsi improviseerimisega, soomlane Ara Ture kandis ette Soome rahva- laule; ungarlased demonstreerisid oma muusikamaine meeleolurikkaid ja hin-

gelisi palasid ja põlise rahva kunstina esines tarogatode kocr. Tarogato on Eestis vähe tuntud muusikariist, kuid Ungaris on ta rahvapill.

Tarogatode esinemine oli huvitav. See kujutas enesest täiusele arendatud muusikaharu. Ühekülgne, lihtne, kuid oma mõjus võrratu.

Eestlastel oli sellel peol kõva konkurents rahvatantsudega. Meil esitati rahvatantse asjaarmastajate poolt, kuid ungarlaste poolt olid väljas elukutse- lised teatri balettmeisterid. Näis aga, et eestlased siiski tõid välja õhtu ühe- meelsema ja mõjuvama ovatsiooni.

Kuid samal ajal oli ka kontsert suvekontsertaias, saare tagatipus. See algas Sibeliuse „Finlandiaga“. See helitöö on tuttav kogu maailmas, samuti ka Ungaris, kuid kui on Soome muusika valiku esitamine, siis „Finlandia“ on kui loodud sissejuhatavaks palaks. Ta jutustab mõjuvatel helidel soome kõva- dest ja külmadest kaljudest, soome armastusest, kuid ka soome mehisusest, vihast ja kangelaslikkusest. Ja see pani ungarlase kuulatama ja lõpul aplodi- teerima nüüdisaja Põhjamaade suurima muusikageeniuse auks.

Ainukeseks Eesti muusikapalaks oli sellel kontserdil Raimund Kulli „Kriusha lahing“, mis tuli ettekandele kohe pärast „Finlandiat“. Kuigi soomlased sellel kontserdil olid saanud omale suure jao kontserdi kavast, oli Eesti selle ühegi numbriga esitatud lühidalt ja hästi. Juhatas autor ise ja publik nõudis selle kordamist.

Peale selle tuli järgmiseks palaks prof. Kajanuse Soome rapsoodia. Sellele järgnesid Ungari uuemad sümfoonilised tööd, Hubaylt, Bartokilt, Dohnanyilt, Sza- badosilt, Siklosilt, Weinerilt ja Kodaylt. Solistidena esinesid Ungari ooperi- lauljad, Mihaly Tompa, Sándor Svéd ja Luiza Szabo.

See kontsert lähenes natuke iseloomu poolest enne kavatsetud hõimukont- sertidele. Kavatsetud kolme hõimurahva ühiskontserdid aga olid kuidagi soom- laste poolt eneste heaks ülevõetud. Nii oli esmaspäeval, 11. juunil konserva- tooriumi saalis kell 1/8 õhtul „Laulu mieste“ kontsert, kus peale soome laul- janna pr. Hiljequist, sai esineda ka eesti lauljanna pr. Torokoff-Tiideberg. Rohkem sellel kontserdil eestlastele ruumi polnud. Kuid sellest hoolimata oli proua Torokoff-Tiidebergi suur edu sellel kontserdil heaks lohutuseks eestlastele, sest soome lauljanna esinemine jäi kaugelt varju.

Teisipäeva õhtul oli ooperisaalis soome instrumentaalmuusika kontsert, kus esinesid muuseas vennad Hannikaised. Ooperisaali publikumi moodustasid soomlased ja eestlased, ungarlasi oli vähe. Kontsert õnnestus sisuliselt väga hästi.

Kesknädala õhtul oli Rahvateatris Ungari ooperi „János Kangelase“ ette- kanne. Et ungarid ilmavallutamises on nende operetidest kaugele maha jäänud, siis oli huvitav vaadata ja kuulata ooperit, mida Budapestis kantud ette üle 400 korra. See koomikaga, rahvaluulelise fantastikaga, õrna lüürikaga ja husaarliku kangelaslikkusega läbipõimitud ooperi ettekanne andis haruldase teatrielamuse.

Seega olid kõik kongressi kavas olnud hõimukontserdid läbi ja eestlased olid nii jäänud kaunis kuivale. Kuid Raimund Kull sõdis ja selle tagajärjeks

oli, et neljapäeval, 14. juunil korraldati Margitsaare kontsertaias eesti helitööde õhtu.

See kontsertaet tuletab meele väga „Vanemuise“ kontsertaeta Tartus. See on. Budapesti muusikapublikumi igaõhtuseks kogumiskohaks. Sellelgi õhtul oli tulnud kokku 2000 inimese ümber. Soomlasi, kes soome kontsertidel edu tegid, oma asjale aplodeerides, oli siin õige vähe, vaevalt kümmekond. Nii siis oli meie muusika täiesti võõra kohtuniku ees.

Kontserdil võis näha kõiki nüüdseid ungari suuremaid muusikamehi. Jenő Hubay, kes eriti oli huvitatud eesti ja soome muusikategelastest ja kes neile isegi vastuvõtu korraldas omas lilledesse uppumas suvimajas, oli nüüdki liikumas eesti muusikategelaste keskel.

Kontserti juhatas R. Kull. Ta tähendas juba enne, et sarnase orkestri juhatamine pole töö, vaid nauding, sest konservatooriumi orkester paendus juhi väiksemalegi liigutusele.

Kull aga ise oli saanud Budapestis juba populaarseks oma esinemisest „Kriusha lahingu“ juhatamisel ühel eelmisel kontserdil. Tema ilmumine võetakse vastu suure kiiduavaldusega.

Kahjuks oli kaasas eesti helitöid ainult tunnipikkuse programmi jaoks. Seepärast olid vaheajad natuke pikad. Ettekantavad J. Aaviku „Kaks rahvalaulu orkestrile“ ja H. Elleri „Koit“ teenivad üldist tähelepanu. Meie noore helikunsti debüteerimist Budapestis võeti vastu kohe alguses lugupidava tõsidusega. Põhjamaade muusika olevat seal praegu moes. Helitöid saadetakse tugeva kiiduavaldusega ja kuulatakse tähelepanelikult.

Publiku süttimine algas aga solistide esinemise järele. Pr. Torokoff-Tiideberg kandis ette rea eesti laule, mis kõik lauljale kiiduavaldusi äratavad. Kuid baritonilauljal A. Arderil oli siiski veel suurem edu. Ta pidi kordama kõik oma palad ja kui ta kaasavõetud palad kõik olid kahekordselt läbi laulnud ja publik veel ikkagi midagi nõudis, laulis hr. Arder proloogi ooperist „Pajazzo“, mis võimaldas ungarlastel tuttava muusikapala kuulmisel võrrelda meie kunstniku võimeid enne kuulnud solistide omaga. Kontserdi lõpp aga kujunes eriti elavaks. Viimase numbrina oli jällegi Kulli „Kriusha lahing“.

Orkester võttis autorit vastu Ungari dushiga. See oli ka märguandeks publikule ja siis sündis midagi, mis sarnanes pärastpoole laulupeol nähtud autori väljakutsumistele. Kogu publik plaksutas R. Kullile. Täki lõpul nõutakse kordamist, kuid nii veenvalt, et Kull sellest kuidagi ei pääse. Teeb tänavaid kumardusi siia ja sinna poole, viskab ka pilgu ukse poole, kuid nähes, et kühugile ei pääse, haarab taktikepi ja „Kriusha lahing“ tuli uuesti.

Samal õhtul sai teatavaks, et eesti helikunstnikud A. Lemba ja R. Kull on pandud ette ungari aumärgi saamiseks. Ka paluti R. Kulli järgmisel õhtul juhatada Tshaikovsky helitööde kontserti sealsamas. Kull võttis ettepaneku vastu, kuid vihmasel ilma pärast jäi kontsert järgmisel õhtul ära.

Oleks veel nimetada soome „Laulu meeste“ esinemist vastuvõtul ministri-presidendi proua Bethleni juures, kui ka nende laulmist kuninga lossi õues Horthy sünnipäeval. Viimane tervituslaulmine tõi aga soomlastele traagikoosmilise pettumuse.

Budapesti üliõpilaskoori eesti sõprusest ja eesti muusika harrastamisest saime kauni pildi Budapestist lahkudes. Nagu vastu võtmaski, nii see koor oli meid saatmaski. Ja kolme soomekeelse laulu järele saime siin kuulda 10 eesti laulu. Nende eestikeelne repertuaar näis olevat lõpmatuseni pikk, sest rongi ärasõites jäid nad sinna veel laulma eesti laule, laulma ja lehvitama. Ja näib, et suuremad eestlaste sõbrad Ungaris on just need üliõpilaskoori liikmed.

Väikeses Ungari-Austria piirijaamas peatusime varahommikul. Päike alles vagunikulje kõrgusel, kuid siiski oli kogu väikse ümbruskonna rahvas vaksaalis vaatamas ja tervitamas eestlasi ja soomlasi. Eestlased laulavad mõne laulu, millele ungarilased elavalt plaksutavad. Viimaks lahkub vagunitest Helsingi õpetajate kokkukuivanud koor („Laulu Miehet“ olid sõitnud juba ammu Tshehoslovakkiasse ringreisile) lauldes soomlaste traditsioonilised „Terve Suomeni maa“ ja „Kuule kuikka ääni kaikku...“ Lõpuks laulavad nad ungarikeelse laulu Kossath Lajosele. See laul on sisuliselt julgustuslaul Kossuth Lajosele, suurele endisele ungari rahva eestvõitlejale. Ka praegu laudakse seda laulu julgustuseks Ungari praegusele põlvele. Laul liigutab ungarlasi ja see soomlaste väike esinemine väikeses jaamas oli südamlikuks jumalagajätuks Ungari maale.

Mälestusi Viinist *)

L. Neuman

Eestlasi ei ole Viinis palju: üksikud ülikooli stipendiaadid, paar lauluõppijat, ja nagu kuulutustel lugesin, oli maailma meister, „der estnische Ringerkönig“ Jaan Jaago ka seal.

Olime mitu korda ähvardanud suurt suguvenda tsirkusesse vaatama minna, samuti kuulsasse Viini operetti, et kodulinnas praegusest kunstist mitte võõrduda. Kuid kust sa aega võtad, kui kontsert kontserdi otsas. Eila kuulsime Maria Ivogüni — linnuke inimese kehas, kelle hääl veel märksa kergem, heledam ja kõrgem Maria Kurenko omast. Kuulad ja muigad — nii ilus on selle inimlapse laul. Suur hääl virtuoos. Ei tea, kui hästi ta käsi meie juures oleks käinud, on ju temal veel väiksem hääl kui Maria Kurenkol, meie oleme aga üks vägev Jaan Jaagode ja Georg Lurichide rahvas. Mis maksab nende kõrval üks väike naisõpik?! „Grosser Musikverein“i saal oli järelandmata lisapalade nõudmises; oli parajasti neljas lisapala, kui äkki kusagilt kõrvalruumist Age käteplaksutamine kostis; see oli terve publikum, kes kõrvalolevas väikses saalis praegu lõppenud Schuberti kontserdist vaimustuse marru oli sattunud ja noort meeslauljat alalõpmata välja kutsus. Vahepealne uks oli kogemata lahti läinud ja väike saal viskas oma vaimustuse leili veel lisaks niigi ülekoetud suurde saali...

*) Kus L. Neuman oma abikaasaga möödunud sügisel mõne kuu veetsid sealse muusikaeluga tutvunemise otstarbel. Toim.

Jah, raske on siin valida: suures saalis Ivogün, väikses Schuberti õhtu, lähedases „Konzerthaus'is“ keelpillide kvartett, ooperis laulab kuulus tenor Piccaver — kõik ühel õhtul. Kuhu siis minna?

Homme laulab Shaljapin kontsertmaja suures saalis. Meie sunna ei lähe, sest juba nelja nädala eest on piletid oratooriumile „Paulus“ ära võetud. Ka on Shaljapin kallim kui teised; seisuplats, mille hind harilikult 1 shilling, *) Ivogünil 2 shillingit, Battistinil 3 shillingit, maksab Shaljapinil 5 shillingit. Jah, Shaljapin on mõistnud oma väärtust ja võimist rahvas hinnata. Eks ta ole ka ikka „priima kvaliteet“, kuid kas kõige parem ja ülim sort, selle üle võib veel vaielda. Kuid ka siin on naiiv publikut küllalt, kes säält ostab, kus kaup kõige kallim, lootes seepärast kõige paremat saada.

Ärasõiduni on ainult veel kaks nädalat, kuid veel palju on kotis ette ostetud pileteid ja kuulata jäävad suured viiulikonstruktorid Juán Manén, Mischa Elman ja Bronislav Hubermann; Viini philharmoonia orkester ungarlase Dohnani juhatusel, keja ühtlasi ka veel pianistina kuuleme; Mozarti „requiem“ teistkordsest uues kokkuseades, tenori Leo Slezaki kontsert, Händeli oratoorium „Joosep Egiptuses“ Viini ooperi koori, ooperi solistide ja orkestri ettekandel Scnalki juhatusel. Veel on kuulda paar ooperit ja paar sümfoonia kontserti — siis on paun seekord täis kogutud, et võid jälle tükk aega sellest toidust elada..

Jah, meie noorte muusikaõppijate tähelepanu, kes välismaale tahavad minna, juhiksin Viini, nagu sellest lühidalt juba muusikalehes kirutasin. Siin on tõesti palju kuulda, palju õppida. Kontserte ja muusikat saab siin ka õige odavalt kuulata: igal pühapäeval kaks sümfoonia kontserfi 60 grossi ja 1 shillingi eest, kirikutes sagedad missad orkestri, koori ja solistide ettekandel, mis on täiesti maksuta; ooperisse pääseb 1 sh. 50 grossi eest. Mis aga kallis on, on muusikatunnid. Kui palju head klaveri- ja viiulitunnid maksavad, ei saa ma praegu ütelda, kuid lauluõpetajad võtavad 20 shillingit hääleproovimise eest ja 8 pool-tundi kuus maksavad 160—320 shillingit. Kuigi see Berliiniga võrreldes odavam on, kus üksainus laulutund 50—60 kuldmarka maksab, on meie raha ja olude kohaselt tunnid siin siiski väga kallid.

Seepärast on tungivalt tarvis, et meie kodumaa muusikaõpetus niivõrd põhjaliku aluse ja hariduse õpilastele jõuaks anda, et meie inimesed ei tarvitseks väljaspool kallist raha õppimise päale kulutada, vaid, et nad välismaa muusikatsentrumite rikkaliku muusika atmosfääris tükk aega elades ja liikudes ning rohke hää kuulamisega oma kõrva teritaks, maitset arendaks ja ikka kasvavaid nõudmisi enese kohta omale seadma õpiksid, lühidalt: kus neil paremad tingimised on väljakujunemiseks omal alal, kui seda kodumaa praegused muusikaolud veel võimaldavad.

*) 1 shilling = 54 Emk.

Rohkesti huvitavat ja kasulikku lugemismaterjali leiata vanematest „Muusikalehe“ aastakäikudest; kõik tugevas köites. Nõudke maksuta hinnakirju.

Laulupeo album

Eesti Lauljate Liidu väljaanne, Tallinnas, 1928. a. 194 lhk. Hind 1 kroon 50 s. Toimetanud: J. Aavik, R. Päts ja T. Vettik.

Möödunud 9-as laulupidu sai meil suureks rahvusliseks peoks, mil patriootiliste tunnete avaldus haripunktini tõusis. Möödunud laulupidu andis meist, kui lauljast rahvast, kujuka ülevaate, meie muusikalised võimed ja harrastused ja saavutused sel alal, esitused kümnetele tuhandetele. — Nüüd on see kõik möödas ja hiljutises minevikus. On järele jäänud rida mälestusi, palju ilusaid ja unustamatuid mälestusi — mis ei unune iialgi, ei unune lauljail ja ei unune ka kuulajail.

Laulupeo puhul ilmus meie ajakirjanduses rikkalikult kirjutusi peost, selle tähtsusest ja laulupeoga seotud küsimusist. Need sisaldasid nii mõndagi huvitava ja väärtuslikku. Kuid kahjuks: nende, ajalehtede, alalhoid pole kuigi soodne. Ja nii on jäänud rida püsiva väärtusega artiklid ajalehe veergudele, mis pika peale ununevad ja ainult arhiividest kättesaadavad.

Et aga selle suurpidustuse puhul avaldatuid mõtteid kokkuvõetuna kõigile kättesaadavaks teha, samuti anda ka kogukat ülevaadet meie laulupidudest minevikus, kui ka meie tänapäeva muusika kultuurist üldse, andis Eesti Lauljate Liit välja albumi, kus kõik eelmine sõnastust leidnud.

„Laulupeo album“ on ses suhtes ajaloolise väärtusega teos, teos, millest vaikides möödumine tähendaks meie rahvusliku kunstiloomingu ja muusika kultuuri saavutuste allahindamist.

Vaatleme allpool lühidalt selle suure koguteose ilmet ja sisu, kus autoritena esinevad meie ja ka naaberriikide seltskonnategelased, muusikud, kriitikud, kirjanikud j. t.

„Laulupeo albumi“ sisu võib liigitada kolme pealiiki: 1) laulupidude tähtsusest meie rahvuslikus arengus üldse ja meie muusika kultuuri tänapäevani jõutud saavutustest, 2) mälestused eelmistest laulupidudest ja 3) lühikesed elu-loomilised andmed meie heliloojaist.

Esimeses osas leidub rida püsiva väärtusega huvitavaid artikleid, millede juures üksikasjalisemaks peatumiseks aga kahjuks puudub ruum. Seepärast olgu vaid nimetatud neist tähtsamad. Need oleksid: J. Tõnissoni „Laulupidude tähendus meie rahvuslikus arenemises“, J. Aaviku „Laulupidude üldrahvuslikust tähtsusest“ ja ainulaadiline ning kokkuvõtlik „Lühike ülevaade eesti rahva muusikalisest arengust“, R. Pätsi „Rahvuslik joon meie muusikas“, T. Vettiku „Mõtteid laulupeo kavast, koraalist ja vaimulikust laulust“, O. Looritsa „Eesti rahvalaule seniseid saavutusi“, R. Kangro-Pooli „Rahvusliku loomingu poole“, A. Kasemetsa „9. laulupeo muusikaline ettevalmistus“, O. Kallase „Rahvaviiside korjamine“ ja terve rida teisi. — Kõik need artiklid, kuigi lühikesed ja konspektiivsed, sisaldavad hulk faktilisi tõsiolusid ja asjalikke hinnanguid. Autorid on teadlikult oma aine ja mõtted sõnastanud, andes nii mõndagi uut ja väärtuslikku meie senisele sellelaadilisele literatuurile.

„Laulupeo albumi“ teises osas — mälestused eelmistest laulupidudest — esinesid autoritena L. Neuman, M. J. Eisen, A. Tamm, T. Kuusik j. t.

Nende märkmed toovad esile nii mõndagi üldist ja puht-isiklikku, mis mõõdu-
nud laulupidudega seotud.

Albumi viimases liigis — heliloojad — on toodud meie 33 helilooja lühi-
kesed biograafilised teated ja kokkuvõtted saavutustest muusika loomingu alal.
Esitatud elulood on ilustatud heliloojate piltidega ning kõnealused kuuluvad
meie vanemate ja nooremate heliloojate generatsiooni.

Kogu albumi tekst on illustreeritud väga mitmesuguste ülesvõtetega, mil-
ledest paljud harukordsed ja esimest korda avalikkuse ees laiemal ulatusel
esinevad, vaimukate karikatuuridega ja väikeste vinjetiliste joonistustega
J. Nahalt. Viimased jätavad eestiaineliste ornamentidega väga sümpaatse
mulje.

„Laulupeo album“ on väärtuslik raamat mis igas raamatukogus ja perekon-
nas aset peaks leidma. Ta annab kujuka kokkuvõtte meie muusikaelust ja
senistest laulupidudest. Neil, kes 9. laulupeost ise osa võtsid, elustuvad seda
raamatut lugedes hiljutised mälestused ja muljed uuesti, ja need, kes mingil
põhjusel laulupeost eemal olid, saavad selle raamatu lugemisel tõhuka ülevaate
Eesti laulust ja Eesti laulupeost.

K. Eh.

Kroonika

Uue eesti hünni küsimus.

Juba kaua aega on meie muusikalistes ringkondades liikunud mõte uue hünni
muretsemisest, kuid seni pole tegelikkude sammudeni jõutud.

Uue hünni muretsemise küsimust kaalus lähemalt Lauljate Liidu muusika-
toimkond, millise arvates uue hünni muretsemise küsimus tuleb algatada Laul-
jate Liidu poolt, kelle ülesandeks igal juhul jääb uue hünni tutvustamine rahvale.

Lauljate Liidu juhatus otsustas pöörata Eesti Kirjanikkude Liidu poole, et
viimane muretseks uue hünni tarvis sõnad, kas sellekohast võistlust luuletajate
keskel korraldada, või muul teel sõnade saamiseks samme astudes.

Sõnadele viisi loomiseks korraldaks Lauljate Liit heliloojate keskel võistluse.

Lauljate Liidu poolt on Kirjanikkude Liidule ettepanek tehtud küsimuse-
lähemaks kaalumiseks omavaheline nõupidamine korraldada.

Uusi laule segakooridele.

Eesti kooriliteratuuri rikastamiseks hakkab Eesti Lauljate Liit välja andma
uusi ja kergemaid segakoori laule „Rahvakoorige“ nime all. Tähendatud välja-
anne ilmub odavahinnaliste annete kaupa. Esimene anne sellest kogust on juba
trükki antud ja ilmub müügile lähemate päevade jooksul.

„Rahvakoorige“ ülesandeks on anda pääasjalikult meie väiksematele sega-
kooridele neljahäälalisi, lihtsaid ja kergeid, kuid siiski kunstiväärtuslikke laule.
Nende järele on maakoorige hulgas tarvidus väga suur.

„Rahvakoorige“ ande hinnaks on Lauljate Liidu liigetele 5 senti, teistele
8 senti, kui ostetakse korraga kümme või rohkem annet. Üksikult ostes on ande
hinnaks 10 senti.

Sellane vahetegemine hinnas on mõeldud selleks, et õhutada igat lauljat noote ostma. Seni on väga laialdaselt moeks saanud noote, milliseid koor kasutab, kodusel teel paljundada. See on lubamata esiteks meie autoriõiguse seaduse põhjal, teiseks on nootide kirjastamine ühenduses suurte ainelistel kuldudega ja kui koor ostab ainult ühe noodiraamatu ning sellest kõigi lauljate tarvis kodusel teel äratõmbed tehakse, siis kujuneb kirjastaja seisukord raskeks. Koorid laulavad küll laule, kuid noote ei osteta. See on ka üheks põhjuseks, miks viimasel ajal erakirjastajad koorilaulude väljaandmise vastu sugugi huvi ei tunne.

„Rahvakoorige“ väljaandmisega tahab Lauljate Liit kõiki neid puudusi kõrvaldada. „Rahvakoorige“ ande hinna odavuse tõttu muutub nende paljundamine kodusel teel täiesti mõtetuks. Koor, asudes mõne temale meeldiva laulu õppimisele, ostab selleks vastavat „Rahvakoorige“ annet iga laulja tarvis. Aineliises mõttes ei tohiks 5-sendiline hind ande eest ka kõige kehvemalegi lauljale mingisuguseid raskusi sünnitada.

„Rahvakoorige“ trükist ilmumist teatab Lauljate Liit kõigile laulukooridele ringkirjaliselt.

„Rahvakoorige“ toimetab helikunstnik Mart Saar.

Maakonna laulupidude kava 1929—1932.

Eesti Lauljate Liidu muusikatoimkonna poolt on kokku seatud maakonna laulupidude kava 1929.—1932. aastate kohta. Kava tuleb kinnitamisele Lauljate Liidu nõukogus.

Muusikatoimkonna esitise järele on maakonna laulupeod eelseisvail aastail jaotatud järgmiselt:

1929. a.

Pärnumaa laulupidu Pärnus.

1930. a.

Tartumaa laulupidu Tartus.

Läänemaa laulupidu Haapsalus.

1931. a.

Virumaa laulupidu Rakveres või Narvas.

Saaremaa laulupidu Kuresaares.

Võru-Valga-Petserimaa laulupidu Võrus.

1932. a.

Järvamaa laulupidu Paides.

Viljandimaa laulupidu Viljandis.

Lauljate Liidu juhatuse poolt on maakonna laulupidude kava esitatud kujul heaks kiidetud.

Eesti Koorijuhtide Ühing,

kes mõõdunud hooajal mitmesugusi muusikalisi loenguid ja suvel koorijuhtidele ning õpetajaile muusikalisi kursusi korraldas, jätkab ka käesoleval sügisel samas suunas oma tegevust. Kõige pealt on kavatsusel rida loenguid koorijuhtidele ja muusikaõpetajaile laialt tuntud koorilaulu eriteadlaselt — soome heliloojalt prof. Heikki Klemetti'lt, kes selleks oma lahke nõusoleku andnud. Loengud leiaksid aset oktoobri keskpaiku, iga õhtu 3—4 tundi umbes ühe nädala jooksul.

Tallinna muusikapäev 1929. a.

Tuleva aasta kevadel kavatseb Eesti Lauljate Liit korraldada Tallinnas laulupeoplatsil muusikapäeva, millest pääle Tallinna kooride võtaks osa ka Harjumaa koorid. Muusikapäeva segakooride eeskavasse kavatsetakse laule võtta „Rahvakoorigena“ väljaantavate uute ja kergemate segakoori laulude hulgast.

Muusikapäeva korraldamine on Lauljate Liidu juhatuse poolt põhimõttelikult hääks kiidetud. Liidu muusikatoimkonnale on ülesandeks tehtud muusikapäeva eeltöödega algust teha.

II Türi muusikapäev.

Türi Muusika Selts on juba mõnda aastat Türi uue rahvamaja ehituskapitali kogumist teostanud ja kavatseb nüüd, et selles asjas energilisemalt edasi jõuda. 1929. aasta suvel, umbes juunikuu lõpul, toime panna II Türi muusikapäeva. Sellest võtaks osa ümbruskonna sega- ja pasunakoorigid.

Muusikapäeva laulukooride üldjuhi kohuseid on Joosep Saar Viljandist lubanud enda peale võtta. Muusikapäeva kava on kokkuseadmisel.

Naabermaade heliloojate laulude väljaandmist

kavatseb teostada Lauljate Liit. Naabermaade heliloojate laulud hakkaksid parraleelselt ilmuma „Rahvakoorige“ annetega.

Laulja taskukalender.

1929. a. kohta annab Eesti Lauljate Liit välja laulja taskukalendri, milles lauljad leiavad hulga vajalikke materjale: kodu- kui ka välismaade muusikameeste sünni- ja surmapäevi, teateid muusikalistest organisatsioonidest ja asutustest, teateid muusikakirjanduse väljaannete kohta ja mõtteteri. Kalender trükitakse heale paberile kahevärvilise trükiga. Hind 10 senti.

Iga laulja muretseb endale selle väljaande. Ettetellimine on avatud.

Tartu algkoolid harrastavad koorilaulu.

Uutes algkoolide õppekavades on tundide rohkuse tõttu välja jäetud koorilaul. Kuna aga Tartu koolid on kõik suured koorilaulu pooldajad ja alati huviga teda harrastavad, nagu seda näitas kujukalt möödunud kevadel korraldatud ja hästi õnnestunud algkoolide laulupäev.

Linna koolivalitsuse juhatajal oli haridusministeeriumiga koorilaulu allesjätmise pärast läbirääkimisi. Viimane teatas, et tal ei ole selle vastu midagi, kui koolid koorilaulu edaspidi harrastavad.

Nii teostatakse nüüd koorilaulu harjutused väljaspool kooliõppekava ja sellega ühenduses olevad kulud jäävad endiste aasate eeskujul linnavalitsuse kanda.

Väärtuslik rahvalaulude leid.

Peterburi raamatukogu käsikirju korraldades leiti 45 nootidega varustatud käsikirja, mis olid ärakirjad senitundmatuist persia ja araabia rahvalaludest ja millede päritolu arvatakse 18. aastasajast.

Tähelepanemiseks

muusikasõpradele!

...Laul ja muusika ülendavad meeleolu ka kõige raskematel silmapilkudel.

Igaüks õppigu seepärast laulma või mängima. Kellel aga pole aega või võimalust õppida, see muutsegu endale mänguriist, mis ei tarvita andi ega õppimist.

Viiul, gitarr, mandoliin, tulevikukannel, parmupill, löötpill, suupill, klaver, harmoonium jne. on muusikariistad, millel mängimine tarvitab õppimist ja iga kodaniku püüdmine olgu omandada ühe neist ja mängida.

Neile aga, kes ei oska mängida, kuid kes armastavad head muusikat või soovivad tantsida koduses seltskonnas, olgu „His Master's Voice“ või „Odeon“ grammofon sama-nimeliste uute elektriga sissemängitud plaatidega lahutamata seltsiliseks.

Seltsid ja organisatsioonid asutagu kooskäimiseks pasunakoor, et noored ja vanad võiksid harjutada koosmängu ja astuda üles kohalikkudel pidudel.

Igaüks, kes soovib osta muusikariista, teadku, et kõige paremini ostetakse see **o.-ü. „Esto-Muusika“** eriärist, Tallinnas, Viru tän. 2. Selle äri hea nimi ja soliidsus vastutab ostetud riista headuse eest.

Ka raadio-harrastajaile võime enam pakkuda kui ükski teine spetsiaaläri. Oleme raadio-näitusel omandanud oma aparatuuride eest ainukese I auhinna. Tutvustame ja demonstreerime neid igale huvitatule ostukohustusega.

Nõudke hinnakirju ja tutvuge meie äris meie muusikariistade ja -aparatuuridega.

**O.-ü. „Esto-Muusika“
juhatus Tallinnas.**

Vastutav toimetaja: Juhan Aavik. — Väljaandja: Eesti Lauljate Liit.
Toimetuse kolleegium: J. Aavik, L. Neuman, R. Päts, M. Saar ja T. Vettik.
Toimetuse ja talituse aadress: Tallinn, Rataskaevu 22. Telefon 1-82.
Kirjastuse o.-ü. „Täht“ trükk, Tallinnas, Väike Pärnu mnt. 31.